

x

Kronika.

x

Martignacco, Santa Maria Sclavonica, Segnacco, Moimacco, Ziracco itd. Kakor se vidi iz tega, se je naša etnografska meja v Italiji — v našo škodo — znatno izpremenila in to pod vtisom nemoralnih načel. Dokler bodo etniške difference obstojale, bodo morale veljati tudi meje. Glavno pa, kar treba, da se vpoštevata, je: svobodna volja posameznikov, da se priključijo oni (eventualno nacionalni) skupini ljudstva, ki jim najbolj konvenira.

Popolnoma deplasirana, da ne rečem zlobna, pa je trditev, da je Italija «težec za svojim narodnim edinstvom in za izvršitvijo svoje nove kulturne misije, morala proti svoji volji» — kako iskreno! — «priključiti si manjše tuje narodne skupine». A kakšna bi naj bila ta nova kulturna misija Italije? Mi je ne potrebujemo, bodisi taka ali taka!... To svojo kulturno misijo mora najbrž Italija izvršiti najprej na Primorskem. V resnici — pravi milostljivo avtor — «Italija ne zahteva od teh ljudi, da bi takoj (da oggi al domani) postali Italijani; naj spoštujejo samo geografijo in Italijo, mi pa bomo spoštovali njih jezik in narodnost» — tako bržčas kot so to delali doslej. Velika ententa je prodala Italiji preko pol milijona Slovencev in Hrvatov (tako šteje avtor sam) kakor živino zaradi svojih velekapitalističnih ciljev, in avtor ima še drzno čelo, braniti to mešetarsko (londonsko) pogodbo! Vrh vsega pa še pravi, da «morajo biti Jugoslovani Italiji hvaležni, da jim je amputirala one zemlje (t. j. Primorsko)». In hoteč dokazati to abotno trditev, navaja tri razloge. Če bi Jugoslovani zavladali nad Primorjem, bi nikoli ne mogli uničiti italijanskega elementa, ker je ta daleko bolj kulturn. Pa menda vendar niso «Bumbari»¹ kulturnejši od istrskih Hrvatov ali «Muggiesi» od goriških Slovencev? — Razen tega, pravi, bi Slovenci ne mogli odoleti nemškemu pritisku, t. j. ne bi bili mogli preprečiti, da se ne bi Nemci ponovno ugnezili v Trstu, ter bi siromaki ponovno pali pod nemško despotijo, namesto da so pali — to pravim jaz — pod italijansko. Kako dobrega srca je avtor! — Tretji razlog je prav tako klasičen. Trst je sedaj pod Italijo — tako pravi avtor sam — kot trgovska luka padel, ker ga Avstrija ne uporablja, a bi pod Jugoslavijo popolnoma propadel, ker bi ta ne imela sredstev, da bi ga za promet v redu vzdrževala. «Vi, Jugoslovani, bodite hvaležni Italiji, da vam je odvzela Primorje, ker ste se tako rešili dveh nevarnosti in ker se je tako vaša država konsolidirala.» Se je li treba še dalje pečati s knjigo tega nesramneža?

Kakor so bili Madžari pred svetovno vojno fascinirani od takih randičevskih knjig in so mislili, da je — Bog jim odpusti! — pol Evrope madžarske, tako so tudi Italijani zapadli v to pomoto. Kadar pa se razpoči italijanski globus — kakor se je razpočil madžarski in avstrijski — tedaj bodo šele izprevideli, da so se bili vse preveč napihovali.

Dr. A. Gavazzi.

Kronika.

Opera. Otvoritveno Prodano nevesto je podal Balatka vedro in veselo, brez kapelniških ekstravaganc, pa tudi brez kapelmajstrske pedanterije. Za uverturo gre njemu in orkestru posebej priznanje. Na odru je prednjačil Betetto, ki je s svojim skoraj pregrotesknim Kecalom ohranil pri dobri volji

¹ Tako imenujejo sosednji Hrvati ostanke staroromanskih prebivalcev v jugozapadni Istri (Bal, Sisan, Galežan i. dr.).

poslušalce in soigralce. Betetto poje iz figure, ki jo predstavlja, in ne vodi samo svojega glasu lepo oblečenega na nedeljsko promenado. Ker umé podrediti svojo osebnost figuri, zato je zmiseln pevec in igralec. Mislim, da v tem tiči bistvo umetnika igralca in da je ta pot edina, ki vodi do umetniškega ali vsaj dobrega igranja. Posamezne geste in kretnje, priučene pri aranžirkah, ostanejo samo geste, v organsko zvezo jih ne spravi noben režiser. Zato kar najiskreneje po-
lagam vsem pevcem na srce: vživi se v človeka, ki ga predstavljaš, in pusti svojo osebo in paradiranje s svojim glasom na strani: način predavanja in igra prideta potem sama ob sebi, brez režiserjev. (Zato treba sevé fizičnih in psihičnih predpogojev: kolikor toliko prenesljivega glasu, glasovne tehnike, duševne in telesne gibčnosti itd.) Da pri takem razosebljenju osebnost ničesar ne izgubi, temveč le pridobi, dokazuje aplavz publike in enodušno priznanje kritike ob Betettovem Kecalu. Takemu pevcu bo hvaležen dirigent, režiser in — kritik, ki mu ne bo treba venomer ponavljati: X, Y je lesen, okreten ali rutiniran igralec, temveč bo zapisal: pojmoval si po mojem občutku svojega človeka preveč ali premalo strastnega, mirnega, komičnega itd. Lewandowska je bila simpatična Marinka (podčrtujem zadnjo besedo zaradi gornjega razmotrivanja), Šimenc istotak Janko. Šimenc ima mnogo zmisla za podajanje vzpetih, vzbočenih kantilen. Tudi organ mi je simpatičen. Mohorič je bil v II. dejanju dober, tretje je po mojem mnenju odpel preariozno. Temeljna barva Vaškovega nastopa je komična jokavost. Več Vaška torej, manj Mohoriča! Zbor je pel animirano, vodila ga je muzikalna misel in situacija, tako da so bile previdne vajeti dirigentove skoraj odveč. Tudi orkestru se je poznalo, kaj zmore poznanje glasbenega toka, igral je ognjevito, prežet z melosom skladbe. — Prav gotovo pa ne spada v Prodano nevesto plehko baletska stilizacija dveh nacionalnih plesov, furianta in polke, ki jih pleše balet vrhutega ob popolnoma pasivni asistenci številnega naroda. Občutil sem to še prav posebno pri polki ob vstopu mešanega zbora (con molto espressione): ob takem baletiziranju se narod nikdar ne bo tako razvnel in razmahnil. Kako vse drugače je v tem pogledu vplivala name naborniška scena v Jenufi!

Prva opera mi je odprla lep razgled v bodočnost; kako sem padel iz napolnebes na trdo ob drugi, sem zadnjič omenil. Dostavljam še, da je Lakmé dirigiral Neffat in da ni njegova krivda, če je bila predstava — vsaj zame — tako nebeško dolgočasna. Narobe, štejem mu v dobro, da nam je s hitrejšimi tempi pomagal preko najhujših praznot in s tem rešil opero še očitnejše plitvosti. Sicer mu pa v tolažbo stojita ob strani Lovšetova in Betetto, ki sta s svojima lepima glasovoma tudi zaman poizkušala pomagati operi na noge. Nosilcu tenorske partije priporočam, da si s solfežijami izboljša svoj nastavek. Sicer je pel korektnije kot lanski interpret njegove vloge.

Novost letošnje sezone je bila Smetanova Tajnost (Balatka). Smetana je izrazito naroden komponist, naroden v nacionalnem in poljudnem zmislu. Vendar ga je kot človeka, ki stoji v stikih s tujimi kulturami, posebno z racijonalistično nemško, vedno nekaj gnalo, da bi se poljudnosti (ne nacionalnosti) otrešel, da bi se tako rekoč civiliziral. Sam piše svojemu prijatelju o Tajnosti, da jo je zlagal pod pritiskom nekakega dualizma, da ne more pisati, kakor bi hotel in da mora pisati poljudno, sicer opera ne prodre. Nemška spekulativna gesla: leitmotivi, tematično, da ne rečem matematično delo, so ga motila, mamila. Tajnost je zgradil na dveh motivih (Kaline in zaklada) in jih tematično obdelal, za širšo publiko pa vrnil nekaj drobcev. Morda izvira iz iste razdvojenosti med umom

in srcem tudi pregosta instrumentacija. Zanimivo je, da je sam obsodil — Prodano nevesto. No, zgodovina je dejala drugače. Smetanova narava se mi zdi vesela in zdrava, zato imam vtis, da mu spekulativnost ne pristane. Ta občutek imam posebno na mestih, kjer prične kontrapunktično in tematično operirati. Najbolj uspelo je tretje dejanje, čigar vsebina Smetanovemu naturelu po mojih mislih najbolj odgovarja. Grozi drugega dejanja pa ne verjamem. — Cvejić (Kalina), Zupan (Malina), Zathay (Bonifac) in Kovač (Vit) imajo material, treba samo še zidati. Opeka sama ne sezida hiše, treba vsaj zidarja, če že ne arhitekta, ki umno razporedi in zveže material, da postane iz njega nekaj posebnega: zgradba, v kateri posamezna opeka izgubi svojo samostojno bitnost, zgradba, ki ni samo vsota uporabljenega materiala, temveč popolnoma nov objekt. Posamezni toni, drug poleg drugega, so skladi opeke in nič drugega, pa naj bodo še tako lepi. Arhitekt umetnik ne dela reklame za opeko, on ustvarja hiše, cerkve, palače. Pevec umetnik ne poje posameznih tonov, on poje fraze, misli, pesmi. Prijetno me je v tem oziru iznenadila Thalerjeva z lepo strnjeno arijo v drugem dejanju. Čuvstven začetek, stopnujoča gorkota — podpiral sem jo radevolje s fantazijo — iskren višek in rahel diminuendo — (kam? bumf v teatralen jok. Ta me ni prijetno iznenadil. Čemu neresničnost?) Thierry-Kavčnikova (Roza) je inteligentna pevka. Bratuž je bil zabaven škerjanček, pazi pa naj, da ne postane opereten komik. Zbor je pel v zadnjem aktu sveže. Globoko pod normalo se je gibal zidarski mojster. Opera bi morda, drugače zasledena, globlje vplivala na publiko.

Tudi druga noviteta je bila češkega izvora: L. Janáčkova Njena pastorka. Janáčkova glasba črpa svojo življensko moč neposredno iz drame. Ona ne mara, da bi se predla sama iz sebe, noče, da bi ji bil tekst samo zunanja pretveza, marveč hoče tekstu služiti, da ga podčrta, da ga plastično dvigne. Prvo je tekst, muzika je samo izrazilo, s pomočjo katerega se tekst ponazoruje. Muzikalna drama torej, vendar brez wagnerskih leitmotivov in tudi ne impresionistična à la Debussy. Kot gradbeni material služijo Janáčku glasbene partikule, izvirajoče iz besedne melodike, dviga in padca besednih fraz, ki slučajno dominirajo v gotovem besednem kompleksu. Baje je komponist te rečenice sam nabiral med Moravani, svojimi rojaki. Vendar to so formalnosti. Gotovo je, da Jenufa zgrabi človeka s svojo elementarno realistiko in dramatičnostjo, pa naj bo to že zasluga komponistova ali avtorice libreta, Gabriele Preissove. — Izvajali so opero temperamentno in dramatično. Odkrito povem, da take predstave zlepa nisem slišal v Ljubljani. Matačić je dirigent, ki gleda na gledališki aparat kot na enotno maso, ki ji treba samo pogona. Nasprotno vidi n. pr. previdni Balatka v njem maso, ki jo je treba skupaj držati. Zato je Matačić bolj linearno, Balatka bolj detajlno, organizatorično misleč dirigent. Matačić gre čez drn in strn, Balatka ljubi varno pot. Thierry-Kavčnikova je postavila pred nas tip (cerkovnico), ki je brez dvoma njena najboljša kreacija. Ustrezala je tudi najbolj kritičnemu strokovnjaku bodisi kar se tiče petja, igre ali postave. Jaz za svojo osebo sem pozabil že v drugem dejanju, da prisostvujem delu kot kritik in sem samo užival. Lewandowska je porabna v najrazličnejših vlogah, le škoda, da izgubi intonačni stik s svojo okolico, kadar se razvname. Z njeno Jenufo sem prav zadovoljen. Sfiligojeva obeta postati dobra moč, Ribičevi (Jano) pa bi poveril večjo vlogo, ker kaže dovolj pevskega in igralskega umevanja. V drami je pošteni, možati Laca (Sowilsky) simpatična figura, vetrnjak Števa (Šimenc) njegovo nasprotje. Pri predstavi sem čutil ravno obratno, morda vsled pregladiatorskega nastopa prvega in zmiselnega

petja Šimenčevega. Zbor (naborniški v I. in ženski v III. dejanju) je bil dober, orkester mestoma frapanten.

Seviljski brivec. Živahni tempo veseloigre so Neffat in sodelujoči izbornopogodili. Palmo je odnesel Zupan, ki me je v resnici razveselil s svojim napredkom. Lovšetova se je očitvidno vživela v Rozino — zato ni samo pela, ampak tudi igrala nad vse pričakovanje dobro. Levár je bil agilen Figaro. Aplavz po nastopni pesmi zaslužen. Betetto (don Basilio) se je zavedal bufonade, ki ji ne škoduje nobeno pretiravanje, če je celo ne dvigne. Tudi Kováč se je kot vinjeni poročnik precej razvnel. Manjše vloge so bile v dobrih rokah. Bil je vesel večer, zabavalo se je kritično in nekritično občinstvo.

A. Foerster: Gorenjski slavček. S strahom v srcu sem šel na premiero slovenske opere, ker sem poznal njen klavirski izvleček. Po prvem dejanju sem se oddahnil, kajti stvar je dobivala lice. Opera bi mogla ostati stalno na repertoarju, če bi odstranili točke, ki dejanje samo zavirajo, tehtnega pa ničesar ne povedo (n. pr. Ave Maria) in nekoliko predelali posebno II. dejanje (zelo dolgočasna je n. pr. «arija», v kateri pripoveduje Majda, da je morala odriniti dvesto forintov za sina, ki je storil «krivično delo»). Finale I. dejanja se mi zdi v prvotni koncepciji (izdaja «Glasbene Maticice») boljši. Vložke (Štrukelj in Rajdelj gresta v gostilno) v I. dejanju ne zamerim, ker je dokaj zabavna. Foersterjeve misli so preproste in vsakomur dostopne, ali pa bi prenesle tudi manj vzorno izvajanje, je drugo vprašanje. Na vsak način pa se mi zdi deplasirana trditev, da je Gorenjski slavček delo, s katerim se lahko reprezentiramo pred svetom ali da bi bil naša Prodana nevesta. Ako se motim, me bo samo veselilo. — K lepemu uspehu je pripomogla dobra zasedba vlog, vestno naštudiranje in last not least Šestova režija, ki naj se še večkrat udeleži v opernem gledališču. Naslovno vlogo je pela Lovšetova naslovu v čast. Šimenc (Franjo) je naš najboljši tenorist in pevec, ki od opere do opere vsestransko napreduje. Levár je bil eleganten Chansonette. Pri njem se ne morem otresti vtisa, da je često nedisponiran. Kljub temu poje muzikalno. Njegova igra pa je že vsestransko priznana, tako da napeto čakamo njegovega Othela v drami. Ostali sodelujoči so bili razen gostilničarja, ki je pel precej malomarno, na mestu. Zbor je bil sevê v svojem elementu. Opero je minuciozno naštudiral Jeraj. Če bi Lewandowsko zamenjali s Thalerjevo, bi sodelovale na odru samo domače moči. *Niko Štritof.*

Člani novomeške «Zadruga». V razpravi «Kette v novomeški Zadrugi», objavljeni v Cankarjevem Zborniku na str. 32. do 46., imenuje dr. R. Molè na str. 33. deset članov, na str. 36. in 43. pa sejni zapisnik omenja še dva, tako da je bilo vseh članov «Zadruga» dvanajst. Kakor je razvidno iz letnega poročila novomeške gimnazije za šolsko leto 1896./1897., oziroma iz glavnega kataloga za isto leto, je bil med njimi: 1 četrtošolec: Kamenšek Oskar; 3 petošolci: Peterlin Fran, Vašič Ivan, Zorž Josip; 3 šestošolci: Drenik Pavel, Šešek Fran, Turk Fran, in 5 sedmošolcev: Kette Dragotin, Šajn Josip, Zevnik Mihael, Železnikar (ne Železnik, corr. na str. 33. Cankarjevega Zbornika!) Julijan ter Polovič Ivan, ki pa je 3. januarja 1897. odšel z novomeške gimnazije. V šolskem letu 1896./1897. so razen Ketteja in Drenika od drugod prišli na novomeško gimnazijo zadružani Železnikar, Peterlin in Zorž, ki jih v šolskem izveštvju prejšnjega leta ni. Trinajsti član bi bil osmošolec Nikolaj Zupanič, ki je svoj vstop v «Zadrugo» javil, a se je premislil.

Alojz Turk.

Urednikov «Imprimatur» 21. februarja 1923.